

José Eduardo Agualusa
**PRAEIČIŲ
PARDAVĖJAS**

Iš portugalų kalbos vertė Paulius Stasiūnas

R A R A

Vilnius, 2024

MAŽAS NAKTINIS DIEVAS

Gimiau šiuose namuose ir juose užaugau. Niekada neišėjau. Popietėmis kūnu atsiremiu į lango stiklą ir stebiu dangų. Man patinka žiūrėti į aukštybių raudonį, į šuoliuojančius debesis ir angelus ant jų, ištisais legionais, purtančius iš plaukų žiežirbas, mosuojančius savo dideliais ugniniais sparnais. Tai – vis toks pat reginys. Vis dėlto kas popietę ateinu čia ir linksmi juo žaviuosi, tarsi matyčiau pirmą kartą. Feliksas Ventura praėjusią savaitę grįžo anksčiau ir užtiko mane besijuokiantį, kai už lango, neramioje mėlynėje didžiulis debesis sukosi ratu, tarsi šuo, bandantis užgesinti užsiliepsnojusią uodegą.

– Ak, negaliu patikėti! Tu juokiesi?!

Mane suerzino padaro nuostaba. Išsigandau, bet nepajudinau nė raumenėlio. Albinosas nusiėmė tamsius akinius, įsikišo juos į vidinę striukės kišenę, striukę nusivilko, lėtai, melancholiškai, ir atsargiai pakabino ją ant kėdės atlošo. Jis išsirinko vinilinę plokštelę ir uždėjo ją ant senojo gramofono platformos. *Alcanto para um rio*, „Lopšinė upei“, dainuojama Doros Cikados, brazilų dainininkės,

veikiausiai patyrusios šiokią tokią šlovę aštuntajame dešimtmetyje. Taip manau dėl plokštelės viršelio. Ten pavaizduota bikinį dėvinti juodaodė moteris, graži, su dideliais drugelio sparnais ant nugaros. „Doros Cikados „Lopšinė upei“ – pati populiariausia daina šiuo metu.“ Jos balsas rusena ore. Pastarosiomis savaitėmis toks ir buvo mūsų vakarų garso takelis. Žinau žodžius atmintinai.

*Niekas nepraeina, niekas nesibaigia...
Praeitis yra upė mieganti,
o atmintis – painiai meluojanti.*

*Miega upės vandenys,
o mano glėby miega dienos,
miega,
miega nuoskaudos, kančios
miega.*

*Niekas nepraeina, niekas nesibaigia...
Praeitis yra upė mieganti,
atrodo mirus, vos alsuoja,
pažadink ją – ir klykdama pakirs.*

Feliksas palaukė, kol galutinai išblėso šviesa, kol užgeso ir paskutinės pianino gaidos. Tada jis beveik be garso pastūmė vieną iš sofų taip, kad ši stovėtų priešais langą. Galų gale atsisėdo ir ištiesdamas kojas atsiduso:

– Po paraliais! Nejaugi jūsų maženybė juokiasi?! kažkas naujo...

Jis man pasirodė nusikamavęs. Jam priartinus veidą, pastebėjau krauju pasrūvusias akis. Tvaikas iš jo burnos apsvijio mano kūną. Salsvas karštis.

– Kokia negraži tavo oda. Ar tik nebūsime giminės...

Tikėjau si to. Jei mokėčiau kalbėti, būčiau pasakęs ką nors nemandagaus. Tačiau mano balso organai teleidžia juoktis. Taigi pasi-
stengiau jam tiesiai į veidą baisiai nusikvatoti, sviesti kokį nors
garsą, kurio jis išsigąstų, nuo kurio atšlytų, bet išėjo tik menkas
sugargaliavimas. Iki pat praėjusios savaitės albinosas mane visada
ignoruo-davo. O nuo tada, kai nugirdo mane besijuokiantį, pareina
anksčiau. Nueina į virtuvę, grįžta su stikline papajų sulčių, atsi-
sėda ant sofos ir kartu su manimi džiaugiasi besileidžiančios saulės
švente. Mes kalbamės. Tiksliau, jis kalba, o aš klausausi. Kartais
nusijuokiu ir jam to pakanka. Įtariu, kad mus jau sieja draugystės
ryšys. Šeštadienio vakarais, ne visais, albinosas pareina už rankos
vesdamasis kokią merginą. Tai būna lieknos, aukštos ir lanksčios
panelės, su kojomis lyg gervių. Kai kurios ateina nedrąsiai, sėdasi
ant kėdės krašto ir, nemokėdamos nuslėpti savo šleikštulio, sten-
giasi į jį nežiūrėti. Jos išgeria limonado, gurkšnis po gurkšnio, tada
tylomis nusirengia ir laukia jo atsigulusios ant nugaros, ant krūtinės
sukryžiuotomis rankomis. Kitos, drąsesnės, pasivaikšto vienos
po namus, įvertina sidabro spindesį, senovinių baldų kokybę, bet
greitai sugrįžta į svetainę išsigandusios kambariuose ir koridoriuose
stūksančių knygų krūvų, o ypač – griežtų ponų su aukštomis skry-
belėmis ir monokliais, žaismingų *besanganų* – Luandos ir Bengelos
ponių – žvilgsnių, apstulbusių paradinėmis uniformomis vilkinčių
Portugalijos laivyno karininkų spoksojimo ir nuostabos kupino
XIX amžiaus Kongo princo stebeilijimo bei įžūlaus garsaus juo-
daodžio rašytojo iš Šiaurės Amerikos žvilgsnio – visų, pozavusių
amžinybei, irėmintų paaukuotais lipdiniais. Jos lentynose ieško
kokios plokštelės:

– O gal *kuduro* turi, seniuk?

Ir kadangi albinosas neturi *kuduro*, neturi *kizombos*, net neturi gru-
pės „Banda Maravilha“ nei Paulo Floreso, populiariausių šiuolaiki-
nių atlikėjų muzikos, jos galiausiai išsirenka plokštelę su gražiausiai

atrodančiu viršeliu – visada kubietiški ritmai. Jie šoka, mažais žingsneliais judėdami medinėmis grindimis, kol po vieną atsegioja visas marškinių sagas. Puiki oda, labai tamsi, drėgna ir švytinti, kontrastuoja su albinoso oda, sausa ir šiurkščia, rausva. Aš viską matau. Šiuose namuose esu kaip mažas naktinis dievas. Dieną miegu.

NAMAS

Namas yra gyvas. Jis kvėpuoja. Girdžiu, kaip visą naktį dūsauja. Plačios molio ir medžio sienos visada vėsios, net ir tada, kai patį vidurdienį saulė nutildo paukščius, svilina medžius, tirpdo asfaltą. Slystu jomis tarsi tuojau įsisiurbsianti erkė. Jei prisiglaudžiu, jaučiu, kaip plaka širdis. Gal mano. O gal namo. Koks skirtumas. Man gera. Pasijuntu saugiau. Senoji Esperansa kartais ateina su vienu iš savo mažesniųjų anūkų. Nešasi juos ant nugaros, gerai pririštus audiniu, pagal seną šių kraštų paprotį. Taip ir nudirba visus darbus. Iššluoja grindis, nuvalo dulkes nuo knygų, gamina, skalbia, lygina drabužius. Kūdikis, galva prigludęs jai prie nugaros, jaučia jos širdies plakimą ir šilumą, jam atrodo, kad vėl yra motinos iščiose, ir jis miega. Panašus ir mano ryšys su šiuo namu. Vakarus, kaip jau sakiau, leidžiu svetainėje prie lango žiūrėdamas, kaip leidžiasi saulė. Sutemus vaikštau po skirtingus kambarius. Svetainė išeina į siaurą ir prastai prižiūrėtą sodą, kurio vienintelis grožis – dvi nuostabios, labai aukštos, labai didingos karališkosios palmės, stūksančios iš abiejų

pusių ir saugančios namą. Iš svetainės galima patekti į biblioteką. Iš šios – pro plačias duris į koridorių. Koridorius – gilus, drėgnas ir tamsus tunelis, vedantis į miegamąjį, valgomąjį ir virtuvę. Ši namo dalis yra kiemo pusėje. Ryto saulė glosto sienas, žalia, švelni, prasiskverbusi pro aukštą avokadų medžio lapiją. Koridoriaus gale, iš kairės ateinant nuo svetainės, lyg dėdami daug pastangų, į viršų kyla nedideli trijų eilių laiptai. Jie veda aukštyn į šiokią tokią mansardą, kur albinosas retai teapsilanko. Šioje – pilna knygų dėžių. Aš irgi ten dažnai neinu. Ten ant sienų miega šikšnosparniai, žemyn galva, susisukę į savo juodus apsiaustus. Nežinau, ar šikšnosparniai ėda gekonus. Geriau jau ir nežinosiu. Ta pati priežastis – siaubas! – neleidžia man ištyrinėti ir kiemo. Matau pro virtuvės, valgomojo ar Felikso kambario langus, kaip tarp rožių krūmų kalasi laukinės žolės. Didžiulis avokadmedis gausia lapija stūkso pačiame kiemo centre. Dar yra dvi lokvos, pilnos vaisių, ir gera dešimtis papajų medžių. Feliksas tiki papajų gydomąja galia. Sodas baigiasi ties aukšta siena. Sienos viršų dengia įvairiaspalvės į cementą įmūrytos stiklo šukės. Iš čia, kur esu, jos man primena dantis. Šis baisus įrenginys nesutrukdo vaikams kartais peršokti tvorą ir nugvelbti avokadų, lokvų, papajų. Jie ant sienos uždeda lentą, o tada prisitraukia kūnu. Man tai atrodo pernelyg rizikingas darbas dėl tokios menkos naudos. Gal jie taip elgiasi ne dėl pačių vaisių skonio. Manau, kad jie tai daro norėdami paskanauti rizikos. Galbūt rytoj rizikos skonis jiems bus lyg sunokusių lokvų. Įsivaizduokime, kad kuris jų pakliūs į kariuomenę. Šioje šalyje kariams darbo tikrai netrūksta. Dar vakar per televiziją mačiau siužetą apie išminavimo procesą. Vienos nevyriausybinės organizacijos vadovas skundėsi, kad niekas tiksliai nežino, kiek minų yra užkasta Angolos žemėje. Tarp dešimties ir dvidešimties milijonų. Tikriausiai minų yra daugiau nei angoliečių. Taigi įsivaizduokime, kad vienas iš šių vaikų tampa kariu. Kaskart, lauke ieškodamas minų, burnoje jis jus vos juntamą lokvos skonį.

Vieną dieną koks nors užsienio žurnalistas, susidomėjęs ir su siaubu, neišvengiamai užduos klausimą:

– Apie ką galvojate nukenksmindamas miną?

O jame dar tebesantis vaikas su šypsena atsakys:

– Apie lokvas, pone.

Senoji Esperansa savo ruožtu mano, kad vagimis dėl sienų ir tam-pama. Išgirdau ją tai sakant Feliksui. Albinosas linksmi pažvelgė į ją:

– Jūs tik pažiūrėkit, mano namuose – anarchistė?! Betrūksta sužinoti, kad skaitote Bakuniną.

Tai pasakęs, jis daugiau nekreipė į ją dėmesio. Ji, žinoma, Baku-nino niekada neskaitė; niekada neskaitė jokios knygos, išvis vos mokėjo skaityti. Vis dėlto daug ką sužinau apskritai apie gyvenimą ar apie gyvenimą šioje šalyje, tai yra gyvenimą apsvaigus, girdėdamas, kaip ji kalbasi pati su savimi, tai tyliais murmesiais, lyg dainuotų, tai garsiai, lyg tvarkydama namus piktintųsi. Senoji Esperansa yra įsitikinusi, kad niekada nemirs. Tūkstantis devyni šimtai devynias-dešimt antraisiais ji išgyveno žudynes. Buvo nuėjusi į vieno opozi-cijos lyderio namus pasiimti savo Huambe tarnavusio sūnaus laiško, kai ėmė smarkiai (iš visų pusių) šaudyti. Ji pageidavo išeiti, norėjo grįžti į savo lūšnyną, bet jos neišleido.

– Tai beprotybė, senute, įsivaizduokite, kad lyja. Tuoju baigsis.

Nesibaigė. Šaudymas lyg audra vis garsėjo, vis artėjo link namo. Tos popietės įvykius man papasakojo Feliksas:

– Į namą jėga įsiveržė gerai ginkluotų ir labai girtų plėšikų gauja ir ėmė visus mušti. Jų komendantas panoro sužinoti, kuo senolė vardu. „Esperansa Džob Sapalalo, pone“, o jis nusikvatojo. Pajuokavo: „Esperansa – viltis – miršta paskutinė.“ Opozicionierių ir jo šeimą sustatė namo sode ir sušaudė. Kai atėjo Senosios Esperansos eilė, baigėsi šoviniai. „Tave išgelbėjo tik logistika, – sušuko komendan-tas, – mums visada koją kiš logistika.“ Tada liepė jai eiti sau. Dabar ji manosi esanti apsaugota nuo mirties. Gal taip ir yra.

Man tai neatrodo neįmanoma. Esperansos Džob Sapalalo veidą dengia plonas raukšlių tinklelis, jos plaukai visiškai žili, bet kūnas tebėra kietas, o judesiai – tvirti ir tikslūs. Mano nuomone, ji yra šiuos namus išlaikantis ramstis.